

ส่วนที่ 8

การโอนกรรมสิทธิ์

กรรมสิทธิ์เป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง และทรัพย์สินนั้นหมายถึงสิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ก่อตั้งขึ้นโดยอาศัยอำนาจกฎหมายเท่านั้น และก่อนหน้าที่แก่บุคคลทั่วไป ตกติดไปกับวัตถุแห่งสิทธิเสมอ ไม่สิ้นสุดไปโดยการไม่ใช้ทรัพย์สินนั้น เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษ เช่น การจำยอม เป็นต้น โดยมาตรา 1336 บัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย” กรรมสิทธิ์จึงหมายถึงสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ กับทรัพย์สิน รวมถึงสิทธิที่จะโอนให้บุคคลอื่น เป็นสิทธิที่บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนที่จะครอบครอง ใช้สิทธิใดขวางมิให้บุคคลอื่นมาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁽¹⁾ Austin นักนิติศาสตร์ได้ให้ความหมายของกรรมสิทธิ์ว่า หมายถึงสิทธิที่ผู้ใช้ได้ตลอดเวลาโดยไม่มีขอบเขตจำกัด และไม่มีระยะเวลาสิ้นสุด⁽²⁾

กรรมสิทธิ์จึงเป็นอำนาจในทรัพย์สินที่เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิที่จะกระทำการบางอย่างได้อย่างใดกับทรัพย์สินของตนได้ ตามกฎหมายของไทยเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยจำหน่าย ได้ดอกผล ติดตามเอาคืนทรัพย์สินจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิยึดไว้ และรวมถึงขัดขวางมิให้ผู้อื่นเข้ามาสอดแทรกเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบ คำว่า “กรรมสิทธิ์” เกือบทุกประเทศมีความหมายเหมือนกัน เพียงแต่บางประเทศอาจจะแบ่งออกไปเป็นกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ รวมถึงในสินค้าในเชิงซื้อขาย

การโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขายเป็นสาระสำคัญของสัญญาซื้อขาย ในกฎหมายโรมันสัญญาซื้อขายหมายถึงสัญญาที่บุคคลคนหนึ่งสัญญาว่าจะโอนทรัพย์สิน (thing) ไปยังอีกคนหนึ่ง โดยผู้โอนรับประกันว่าผู้รับโอนจะได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยปราศจากการรบกวนและครอบครองถาวรตลอดไป และฝ่ายผู้รับโอนสัญญาว่าจะตอบแทนด้วยราคา⁽³⁾ เหตุที่เป็นดังนี้เพราะระบบกฎหมายโรมันเป็นระบบสัญญา 2 สัญญา (Two agreements system) การโอนกรรมสิทธิ์เป็นคนละเรื่องกับสัญญา ในความหมายของสัญญาซื้อขายเพียงแต่เป็นข้อตกลงระหว่างคู่กรณีว่าจะทำสัญญาซื้อขายกัน กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนมีแต่เพียงบุคคลสิทธิต่อกัน กรรมสิทธิ์จะโอนไปต่อเมื่อได้ทำนิติกรรมกันอีกครั้งและส่งมอบทรัพย์สิน ดังนั้น เมื่อทำ

(1) Black's Law Dictionary Fifth Edition, 1979, p.997

(2) Goodve's Modern Law of Personal Property p.21

(3) R.W. LEE, The Elements of Roman Law, 4th, Sweet & Maxwell Limited 1956, p. 308.

(1) Goodve's Modern Law of Personal Property p.21

(3) R.W. LEE, The Elements of Roman Law, 4th, Sweet & Maxwell Limited 1956, p. 308.

สัญญาครั้งแรกอาจจะมีการวางมัดจำที่เรียกว่า Arrs เป็นสาระสำคัญในการทำสัญญา เป็นพยานหลักฐานในการทำสัญญาซึ่งอาจมีความหมายกว้างไปถึง "deposit"

ระบบของกฎหมายของไทยจึงแตกต่างกับกฎหมายของโรมัน ตามกฎหมายไทย กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้นย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกันเสร็จเด็ดขาด (ป.พ.พ. มาตรา 458) เพราะมาตรา 455 บัญญัติว่า "เมื่อจะกล่าวต่อไปเบื้องหน้าถึงเวลาซื้อขาย ท่านหมายความว่าเวลาซึ่งทำสัญญาซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์"

การโอนกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายของไทยจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดของสัญญา เมื่อสัญญาเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แล้ว การส่งมอบและการชำระราคาก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แม้ยังไม่ส่งมอบและยังไม่ได้ชำระราคาก็โอนไปทันที โดยไม่ต้องมาทำสัญญากันอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นระบบ One agreement system เช่นเดียวกับกฎหมายของอังกฤษ เว้นแต่สัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่ต้องทำตามแบบมาตรา 456 วรรคแรก

การโอนกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 458 ไม่หมายความว่ารวมถึงสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขและเงื่อนไข เพราะสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขและเงื่อนไขนั้นกฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 459 แล้ว

การโอนกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 458 นี้ หมายถึงการโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่กำหนดรู้ตัวทรัพย์สินแน่นอน ถ้ายังไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนหรือไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว มีบัญญัติไว้ในมาตรา 460 วรรคแรก และถ้าต้องทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้รู้ราคาทรัพย์สินแน่นอนก็บัญญัติไว้ในมาตรา 460 วรรคสอง

ในกฎหมายอังกฤษ The Sale of Goods Act, 1979, Section 2

(1) สัญญาซื้อขายซึ่งผู้ขายโอนหรือตกลงจะโอนทรัพย์สิน (Property in goods) ให้แก่ผู้ซื้อเพื่อตอบแทนกับราคา.....

(3) สัญญาซื้อขายจะต้องเป็นสัญญาซื้อขายเด็ดขาดหรือปราศจากเงื่อนไขใดๆ...

(5) ถ้าสัญญาซื้อขายที่ทรัพย์สินจะโอนไปยังผู้ซื้อในภายหลัง หรือมีเงื่อนไขจะโอนกรรมสิทธิ์เมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว สัญญานั้นเป็นสัญญาจะซื้อจะขาย

สัญญาซื้อขายอาจจะทำกันโดยปากเปล่า หรือทำเป็นหนังสือ โดยอาจจะทำที่สำนักงานทนายความมีพยานเซ็นต่อหน้า หรือจะทำเป็นจดหมาย หรือตกลงทำสัญญากันทางโทรศัพท์ก็ได้(1) สัญญาซื้อขายของอังกฤษก็เป็นสัญญาแบบ one agreement system เช่นเดียวกับของไทย

(1) Michael C. Blair, Sale of Goods Act, 1979, London Butterworths, 1980, p.9, 46.

คำพิพากษาฎีกาที่ 304-305/2494 การซื้อขายรถยนต์นั้น เมื่อการซื้อขายสำเร็จ แล้วกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันที เลขหมายและทะเบียนรถยนต์นั้นมิใช่เป็น หลักฐานแห่งกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด เป็นเรื่องเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ยานพาหนะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1223/2496 ทำสัญญาขายอิฐ 2 เต้า ประมาณสองแสนแผ่น ราคา 7,000 บาท เป็นการขายโดยระบุตัวทรัพย์สินและราคาแน่นอนโดยไม่ต้องนับหมายอีก กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินผ่านมือไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะทำสัญญากันแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 1283/2513 การซื้อขายกันแบบซื้อเหมาและทรัพย์สินที่ซื้อขายมีจำนวนแน่นอน ไม่ต้องตรวจนับกันอีก กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกันตาม ป.พ.พ. มาตรา 458 ส่วนการส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายกันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ต่างหากไม่เกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 455/2518 ขายข้าวเปลือกในยุ้งที่มีอยู่ 30 เกวียน ผู้ขายรับฝากข้าวเปลือกนั้นไว้ต่อไป กรรมสิทธิ์โอนไปเป็นของผู้ซื้อแล้ว

คำพิพากษาฎีกาที่ 941/2522 สัญญาระบุว่าขายรถยนต์ผ่อน ชำระราคาก่อนงวดแรก ชำระ 20,000 บาท ที่ค้าง 10,000 บาท ชำระงวดละ 1,000 ในวันที่ 10 ทุกเดือน ถ้าค้างชำระ 3 งวด ผู้ขายจะยึดรถคืน ดังนี้ เป็นการซื้อขายผ่อนส่งมิใช่เช่าซื้อ กรรมสิทธิ์เป็นของผู้ซื้อ ผู้ขายร้องขอรถที่ศาลริบคืนไม่ได้

การโอนกรรมสิทธิ์ตามสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา

สัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา มาตรา 459 บัญญัติว่า "ถ้าสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลาบังคับไว้ ท่านว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอนไปจนกว่าการจะได้เป็นไปตามเงื่อนไขหรือถึงกำหนดเวลานั้น"

เงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาบังคับไว้ตามมาตรานี้ หมายถึงเงื่อนไขบังคับก่อนและเงื่อนไขเริ่มต้น ตั้งแต่มาตรา 182 ถึงมาตรา 193

เหตุการณ์ที่เป็นเงื่อนไขนั้น ในมาตรา 182 บัญญัติว่า "ข้อความใดอันบังคับไว้ให้นิติกรรมเป็นผลหรือสิ้นผลต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่แน่นอนดังจะเกิดขึ้นหรือไม่ในอนาคต ข้อความนั้นเรียกว่าเงื่อนไข" เหตุการณ์ที่เป็นเงื่อนไขนั้นต้องเป็นเหตุการณ์ในอนาคตและไม่แน่นอน ถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม หรือเป็นผลที่จะเกิดขึ้นเองตามกฎหมาย มิใช่เหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอน แม้จะกำหนดกันไว้หรือไม่ก็ย่อมเกิดขึ้นก็มิใช่ข้อเงื่อนไข

คำพิพากษาฎีกาที่ 289/2495 เงื่อนไขแห่งนิติกรรมนั้น หมายถึงเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตและไม่แน่นอน การที่สัญญาจะซื้อขายมีข้อตกลงกันว่าผู้ซื้อผู้ขายจะมาทำการโอนซื้อขายกันในวันมาทำารจดทะเบียนแบ่งแยกที่ดินนั้นหาใช่เป็นเงื่อนไขไม่

เงื่อนไขเวลาเริ่มต้นกำหนดเวลาให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อ เช่น ตกลงทำสัญญาซื้อขายรถยนต์กับใคร กำหนดจะโอนกรรมสิทธิ์กันในวันที่ 20 ธันวาคม 2525 เป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดที่มีเงื่อนไขเวลา

สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาบังคับไว้ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจะยังไม่โอนไปจนกว่าการณจะเป็นไปตามเงื่อนไขหรือถึงกำหนดเงื่อนไขเวลานั้น

สัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา หมายถึงเงื่อนไขในนิติกรรมสัญญานั้นเอง ในสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดนิติกรรมเกิดขึ้นสมบูรณ์แล้วเพียงแต่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาบังคับอยู่ทำให้กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไป จึงยังไม่สามารถทวงถามให้ปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญาได้จนกว่าเงื่อนไขจะเกิดขึ้นหรือถึงกำหนดเงื่อนไขเวลา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 716-717/2513 การซื้อขายรถยนต์โดยฝ่ายผู้ซื้อรับมอบรถไปและตกลงกันว่าผู้ซื้อจะต้องชำระราคาให้หมดเสียก่อนผู้ขายจึงจะโอนทะเบียนให้ นั้น เป็นเงื่อนไขตามมาตรา 459 ซึ่งกรรมสิทธิ์ในรถยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1236/2497 ตกลงซื้อขายโต๊ะบิลเลียดเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่แน่นอน มิได้มีกฎหมายห้ามมิให้โอนกันได้เอง แม้จะมีข้อตกลงยังมีให้กรรมสิทธิ์โอนไปก็เป็นสัญญาซื้อขายเด็ดขาดแล้ว (ที่มีเงื่อนไขบังคับ)

สัญญาซื้อขายเด็ดขาดมีข้อสัญญามิให้กรรมสิทธิ์โอนไปจนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคาเสร็จสิ้น เป็นข้อสัญญาที่สมบูรณ์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 949/2519 สัญญาซื้อขายรถยนต์ให้ผู้ซื้อผ่อนชำระราคารายเดือนจะโอนกรรมสิทธิ์ให้เมื่อผู้ซื้อผ่อนชำระราคาครบถ้วนแล้ว ไม่มีข้อความตอนใดให้เห็นว่าเป็นเรื่องเจ้าของเอาทรัพย์สินออกให้เช่าและให้คำมั่นว่าจะขายทรัพย์สินนั้น ทั้งไม่บังคับตามมาตรา 575 เป็นสัญญาซื้อขายโดยมีเงื่อนไขในการโอนกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 459 ทำให้สัญญาเช่าซื้อไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1562/2522 ซื้อขายรถยนต์แม้ไม่โอนทะเบียนเป็นชื่อผู้ซื้อกรรมสิทธิ์ก็โอนไปเป็นของผู้ซื้อตามมาตรา 458 ผู้ซื้อขายต่อไปโดยมีข้อสัญญาว่าชำระราคาครบจึงจะโอนทะเบียนรถให้และให้ถือการโอนชื่อในทะเบียนเป็นเงื่อนไขการโอนกรรมสิทธิ์ ดังนี้ เป็นสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขตามมาตรา 459 กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าจะชำระราคาครบและโอนทะเบียนแล้ว

การโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่ยังมิได้กำหนดไว้แน่นอน

ทรัพย์สินที่ยังมิได้กำหนดไว้แน่นอน (unascertained goods) ตามกฎหมายอังกฤษทรัพย์สินจะโอนไปยังผู้ซื้อต่อเมื่อได้กำหนดไว้แน่นอนก่อน เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกำหนดตัว

ทรัพย์สินให้แน่นอนเสียก่อน (Ascertainment of goods) จึงจะโอนไปยังผู้ซื้อ ต้องมีการแบ่งแยกออกมา ซึ่ง ตวง วัด หรือโดยวิธีอื่นใด หรือกำหนดตัวทรัพย์สินให้แน่นอนก่อน ถ้ายังไม่ได้กระทำก็ถือว่าทรัพย์สินนั้นยังไม่ได้กำหนดแน่นอนตามสัญญาซื้อขาย กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าผู้ขายได้กระทำการนั้น และผู้ซื้อได้ทราบถึงการกระทำนั้นแล้ว⁽¹⁾

การกำหนดตัวทรัพย์สินแน่นอนอันจะทำให้ทรัพย์สินนั้นโอนไปยังผู้ซื้อขึ้นอยู่กับข้อตกลงของคู่สัญญาว่าทรัพย์สินนั้นจะโอนกรรมสิทธิ์ต่อเมื่อได้กำหนดไว้แน่นอนแล้ว⁽²⁾ ในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่ยังไม่ได้กำหนดไว้แน่นอน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าทรัพย์สินนั้นจะได้กำหนดแน่นอนก่อน⁽³⁾ และใน The Sale of Goods Act. มาตรา 18 (2) สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ผู้ขายผูกพันที่จะต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินเพื่อให้ทรัพย์สินนั้นอยู่ในสภาพที่จะส่งมอบได้ กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าผู้ขายจะได้กระทำการนั้นและผู้ซื้อได้ทราบแล้ว

มาตรา 460 วรรคแรก บัญญัติว่า “ในการซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดไว้แน่นอนนั้น ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้หมาย หรือนับ ซึ่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่นเพื่อให้ทั้งตัวทรัพย์สินนั้นออกเป็นแน่นอนแล้ว”

ทรัพย์สินที่ยังมิได้กำหนดไว้แน่นอนนั้น ท่านศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงทรัพย์สินที่ในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายยังมีได้กำหนดให้รู้แน่ชัดลงไปว่าเป็นทรัพย์สินใด ซึ่งอาจจะเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญาซื้อขาย แต่ยังไม่รู้ตัวทรัพย์สินที่แน่นอน หรืออาจเป็นทรัพย์สินที่ผู้ขายจะมีในภายหลังจึงยังไม่รู้ตัวทรัพย์สินแน่นอนก็ได้⁽⁴⁾ ดังนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายจึงยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อ เพราะผู้ขายยังไม่สามารถกำหนดตัวทรัพย์สินเพื่อส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อได้ จะต้องหมาย นับ ซึ่ง ตวง วัด คัดเลือก หรือกระทำการอย่างใด เพื่อให้รู้ตัวทรัพย์สินที่แน่นอนก่อน (มาตรา 460 วรรคแรก) เช่น ทำสัญญาซื้อไข่ 12 ฟอง จากในตะกร้าซึ่งมีอยู่ 50 ฟอง ถ้าได้เลือกแยกไข่ 12 ฟอง ออกจากไข่ในตะกร้าแล้ว ถือว่ากรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันที อาจพิจารณาเทียบเคียงกับกฎหมายอังกฤษว่าทรัพย์สินใดบ้างตามสัญญาซื้อขายที่ยังมิได้กำหนดไว้แน่นอน เช่น ทรัพย์สินที่ผู้ขายต้องทำขึ้นหรือปลูกขึ้นมาใหม่ (goods to be manufactured or grown by the seller) ทรัพย์สินที่ตามสัญญากำหนดแต่เพียงคร่าว ๆ ถึงชนิดและประเภทเท่านั้นว่าจะซื้อขายอะไรกัน (purely generic goods) หรือเป็นทรัพย์สินเฉพาะซึ่งส่วนใดส่วนหนึ่งที่ยังมิได้แบ่ง

(1) Michael, Sale of Goods Act, Sec. 18, 1979, London Butterworths, 1980, p.53, 54.

(2) Halsbury, The Laws of England, third Edition, p 61.

(3) Michael, Sale of Goods Act, 1979, London Butterworths, 1980, p.62.

(4) ศ.บัญญัติ สุชีวะ, “การโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขาย”, ตุลาคม, ฉบับที่ 2 ปีที่ 2, 2519, หน้า 59

ระบุไว้แน่นอน (an unidentified part a specified whole) หมายถึงรู้ว่าซื้อขายทรัพย์สินอะไร แต่ไม่ได้ระบุว่าเป็นส่วนเท่าใด(1)

ตามมาตรา 460 วรรคแรกนี้ เป็นการกระทำเพื่อแบ่งแยกทรัพย์สินว่าอันไหนที่จะทำการซื้อขายให้แน่นอนก่อนเพื่อจะได้โอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อ ถ้ายังไม่ดำเนินการตามมาตรา 460 วรรคแรก กรรมสิทธิ์ก็ยังไม่โอนไปไม่ได้ เมื่อกำหนดแน่นอนแล้วก็จะกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง โอนไปยังผู้ซื้อทันที

มาตรา 195 บัญญัติว่า “เมื่อทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนึ่งนั้นได้ระบุไว้แต่เพียงประเภท และถ้าตามสภาพแห่งนิติกรรม หรือตามเจตนาของคู่กรณีไม่ว่าจะกำหนดได้ว่าทรัพย์สินนั้นจะพึงเป็นชนิดอย่างไรไซ้ ท่านว่าลูกหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินชนิดปานกลาง

ถ้าลูกหนี้ได้กระทำการอันตนจะพึงต้องทำเพื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นทุกประการแล้วก็ดี หรือถ้าลูกหนี้ได้เลือกกำหนดทรัพย์สินที่จะส่งมอบแล้วด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้ก็ดี ท่านว่าทรัพย์สินนั้นจึงเป็นวัตถุแห่งหนึ่งจำเดิมแต่เวลานั้นไป”

มาตรา 370 บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุที่ประสงค์เป็นการก่อให้เกิด หรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะโทษลูกหนี้ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้”

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้บังคับแต่เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 195 วรรคสอง นั้นไป

คำพิพากษาฎีกาที่ 5774/2534 เมื่อกรมสารบรรณทหารได้ซื้อแบตเตอรี่จากโจทก์ และขอฝากแบตเตอรี่ที่ซื้อไว้กับโจทก์ แต่โจทก์ยังมีได้กำหนดแบ่งแยกไว้แน่นอนว่าจะขายแบตเตอรี่หม้อใดให้ แบตเตอรี่จึงยังเป็นของโจทก์ เพราะกรรมสิทธิ์ในแบตเตอรี่ยังไม่โอนไปยังกรมสารบรรณทหารผู้ซื้อตามมาตรา 460 โจทก์จึงเป็นผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องจำเลยให้ชดใช้แบตเตอรี่ที่เอาไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว

การโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

มาตรา 460 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถ้าผู้ขายยังจะต้องนับ ชั่ง ตวง วัด หรือทำการอย่างอื่น หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สิน เพื่อให้รู้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้นแน่นอน ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าการหรือสิ่งนั้นได้ทำแล้ว”

(1) ศ.บัญญัติ สุชีวะ. “การโอนกรรมสิทธิ์ในสัญญาซื้อขาย”. ดุลพาท, ฉบับที่ 2 ปีที่ 2.2519, หน้า 65, Atiyah, The Sale of Goods, 1st Ed., Sir Petman & Son, Ltd., 1957, p. 30.

มาตรา 460 วรรคสอง ต่างกับวรรคแรก ตามมาตรา 460 วรรคสอง นี้ เป็นการนับ ชั่ง ตวง วัด หรือกระทำการอย่างอื่น หรือทำการใดเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินเพื่อให้รู้ถึงราคา มิใช่ แบ่งแยกกำหนดตัวทรัพย์สินให้แน่นอนเป็นส่วนตัดจากทรัพย์สินอื่น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีบทนิยามของคำว่าทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหมายความว่าอย่างไร แต่ใน The Sale of Goods Act, 1893 มาตรา 62 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” ว่าหมายถึงทรัพย์สินที่ระบุตัวทรัพย์สินไว้แน่นอน และคู่กรณีตกลงในขณะที่ทำสัญญาซื้อขาย⁽¹⁾ ซึ่งต่างกับทรัพย์สินในอนาคต (future goods) ซึ่งหมายความว่าผู้ขายต้องทำขึ้นหรือจัดหาภายหลังการทำสัญญาซื้อขาย⁽²⁾ ส่วนคำว่า “ทรัพย์สินที่ยังไม่ได้กำหนดแน่นอน (unascertained goods) หมายถึงทรัพย์สินที่ยังไม่ได้กำหนดตัวแน่นอนไว้ เพียงแต่บอกประเภท ชนิด จำนวนไว้เท่านั้น ไม่ได้บ่งเฉพาะว่าเป็นทรัพย์สินอันไหน⁽³⁾ ทรัพย์สินที่กำหนดไว้แน่นอนแล้ว (ascertained goods) หมายความว่าเหมือนกับ specific goods แต่ ascertained goods เป็นการกล่าวถึงทรัพย์สินที่ได้กลายเป็นทรัพย์สินที่กำหนดแน่นอนตามสัญญา⁽⁴⁾ และใน The Sale of Goods Act, 1979 ในกรณีที่สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหรือที่ได้กำหนดแน่นอนแล้ว (ความหมายเดียวกับ specific goods) กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นย่อมโอนไปยังผู้ซื้อในเวลาที่คุณสัญญาจะมีเจตนาให้โอนไปเมื่อทราบเจตนาของคุณสัญญาที่จะให้ทรัพย์สินนั้นได้กำหนดลงไว้แน่นอนหรือไม่ โดยพิจารณาจากเนื้อหาสาระของสัญญา การแสดงเจตนาของคุณสัญญา การปฏิบัติของคุณสัญญา ที่ได้เข้าทำสัญญา พฤติการณ์ข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้วแต่กรณี⁽⁵⁾

ทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้น เป็นเรื่องยุ่งยากเพราะเกี่ยวพันไปถึงวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งในการชำระหนี้ตามสัญญา เช่น ถ้าคู่สัญญาตกลงซื้อขายรถยนต์คันที่ผู้ขายใช้อยู่ บ่งชี้เฉพาะลงไปว่ารถยนต์คันใดเป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง แต่ถ้าผู้ซื้อต้องการซื้อรถยนต์ยี่ห้อใด รุ่นใด สีอะไร ทรัพย์สินนั้นก็ยังไม่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หรือถ้าตกลงซื้อส้มโอทั้งตะกร้าโดยคิดราคาส้มโอใบละ 12 บาท เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว แต่กรรมสิทธิ์ในส้มโอนั้นยังไม่โอนไปจนกว่าจะนับส้มในตะกร้าว่ามีกี่ใบเพื่อคิดคำนวณราคาที่คุณซื้อจะต้องชำระ (มาตรา 460 วรรคสอง) แต่ถ้าตกลงขายส้มโอทั้งตะกร้า ตกลงคิดราคาส้มทั้งหมดเป็นเงิน 200 บาท เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งและกรรมสิทธิ์ก็โอนกันไปทันที

(1) Halsbury, The Law of England, third Edition, London Butterworth, 1960, p.36-37.

(2) Ibid., p.61(b)

(3) ไพจิตร บุญญพันธ์, “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” บทบัญญัติ เล่ม 23 ตอน 4, ตุลาคม 2508, หน้า 819.

(4) Halsbury, The Laws of England, third Edition, London Butterworth, 1960, p.67.

(5) Michael C. Blair, Sale of Goods Act, 1979, London Butterworths, 1980, p.62-63.

ความหมายของทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้น ท่านศาสตราจารย์บัญญัติ ลูซิวะ ได้อธิบายว่าทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หมายถึงทรัพย์สินที่ระบุเจาะจงลงไปว่าเป็นทรัพย์สินอะไร เช่น รถยนต์คันไหนและทรัพย์สินจำนวนเท่าใด เช่น รถยนต์คันนั้น 1 คัน เป็นต้น หากระบุแต่เพียงรถยนต์ 1 คัน เท่านั้น โดยไม่รู้ว่า เป็นรถยนต์คันไหน รถยนต์ 1 คันนั้นทำให้ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไม่ เพราะยังกำหนดมิได้ว่าเป็นรถยนต์คันใด หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งหมายถึงทรัพย์สินที่ผู้ซื้อผู้รู้ได้แน่นอนว่าเป็นทรัพย์สินใดที่ตนตกลงซื้อและผู้ขายก็รู้ได้แน่นอนว่าเป็นทรัพย์สินใดที่ตนตกลงขาย หากยังไม่สามารถรู้ได้ในขณะทำสัญญาซื้อขายว่าทรัพย์สินที่ตกลงซื้อขายกันนั้นคือทรัพย์สินใดแล้ว ทำให้เป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไม่ เช่น ซื้อโค 2 ตัว จากโค 1 คู่ ที่ผู้ขายมีอยู่ มิใช่เป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง แต่ถ้าตกลงกันในขณะซื้อขายว่าซื้อโค 2 ตัว สีใด ลักษณะรูปร่างอย่างไร หรือเป็นตัวใด ดังนี้เป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว” และท่านอาจารย์ไพจิตร บุญญพันธ์ ได้อธิบายว่า “ในการที่จะถือว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้น เป็นเรื่องของการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับตัวทรัพย์สินให้พอที่จะถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินชิ้นนั้นชิ้นนี้ หรือส่วนนั้นส่วนนี้เป็นเรื่องสำคัญ.... ทั้งนี้แล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินอันใดอันหนึ่งเสมอไป มิใช่เรื่องทรัพย์สินอันนั้นทรัพย์สินอันนี้ กฎหมายใช้คำว่า “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” จะให้แปลความหมายให้แคบขนาดที่เรียกกันว่ารถคันนี้ หนังสือเล่มนั้นเท่านั้นก็ไม่ได้ ปัญหาที่คงมีว่าอย่างไรจะเป็นการระบุบังคับทรัพย์สินให้เป็นการแน่นอนซึ่งจะพอถือได้ว่าเป็น “ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” เท่านั้น”

“ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง” จึงหมายถึงทรัพย์สินที่ระบุไว้แน่นอนตามสัญญาซื้อขายแล้วว่าเป็นทรัพย์สินอันไหน โดยผู้ขายไม่ต้องกระทำอะไรขึ้นอีกเพื่อกำหนดตัวทรัพย์สินให้แน่ชัดอีกแล้ว ทรัพย์สินที่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้นมีรายละเอียดบ่งบอกไว้ชัดเจนว่าเป็นทรัพย์สินสิ่งใด อันไหน เช่น ตกลงซื้อขายที่ดินแปลงนี้ รถยนต์คันนี้ มาตัวนี้ ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายเข้าใจถูกต้องตรงกันรู้แน่นอนว่าเป็นทรัพย์สินอะไรอันไหน ซึ่งตามมาตรา 458 บัญญัติว่า “กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วันที่ผู้ซื้อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน” ตามมาตรา 458 จึงเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั่นเอง แต่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่ได้กำหนดราคาไว้แน่นอนแล้วในขณะทำสัญญาซื้อขาย กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อทันทีเมื่อขณะที่ทำสัญญา (มาตรา 458) เว้นแต่ทรัพย์สินที่ต้องทำตามแบบ (มาตรา 456 วรรคแรก) และได้กล่าวแล้วว่าการโอนกรรมสิทธิ์ไปทันทีเมื่อทำการซื้อขายกันตามมาตรา 458 นั้น เป็นเฉพาะสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดเท่านั้น ไม่ใช่สัญญาจะซื้อจะขาย หรือสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา (มาตรา 459)

แต่ถ้าทำสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดทรัพย์สินเฉพาะสิ่งโดยยังไม่ได้กำหนดราคา โดยยังจะต้องกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดอีกเพื่อให้รู้ราคาให้แน่นอนอีก เช่น นับ ชั่ง ตวง วัด ฯลฯ

กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อแม้จะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งก็ตาม กรรมสิทธิ์จะโอนไปต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้กระทำแล้ว (มาตรา 460 วรรคสอง) และถ้าเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้วผลเมื่อวัตถุแห่งนั้นเป็น อันให้ส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง บุคคลผู้ชำระหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ในเวลา ที่จะพึงส่งมอบ (มาตรา 323) และการส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเมื่อได้มีการแสดงเจตนาไว้โดย เฉพาะเจาะจงว่าจะพึงชำระหนี้ ณ สถานที่ใดไซ้ร้ ต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ ส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น ท่านว่าต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็น ภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ (มาตรา 324) ผลของการโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่งถ้าทรัพย์สิน นั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ การสูญหรือเสียหาย นั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ (มาตรา 370)

คำพิพากษาฎีกาที่ 723/2492 ทำสัญญาซื้อน้ำตาล 310 ทาบ ซึ่งบรรจุกระสอบไว้เต็ม 310 กระสอบ กระสอบละ 1 ทาบ และน้ำตาลนี้เก็บไว้เป็นส่วนสด ไม่ต้องซัง ตวง วัดอีก เมื่อ ผู้ซื้อชำระราคาแล้วแต่มอบให้ผู้ขายรักษาไว้เป็นการซื้อขายเสร็จเด็ดขาด กรรมสิทธิ์ในน้ำตาลโอน ไปยังผู้ซื้อแล้ว เมื่อทางราชการบังคับซื้อ ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าน้ำตาลที่ซื้อยังไม่อยู่ที่ผู้ขาย เพราะผู้ขายซื้อจากผู้อื่นและแยกเก็บไว้ในที่ต่าง ๆ และผู้ซื้อยังมีได้ตรวจและชำระราคาเป็นแต่ วางมัดจำไว้ และให้ผู้ขายนำน้ำตาลไปส่งผู้ซื้อจะนำเรือมารับ ยังไม่เป็นการซื้อขายเด็ดขาด น้ำตาล ขาดหายไปผู้ขายต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาฎีกาที่ 339/2506 จำเลยตกลงขายไม้ในโรงเลื่อยให้โจทก์ โดยเจ้าหน้าที ของโจทก์ได้วัดไม้ดีตรากรรมสิทธิ์ ได้ไม้ครบตามสัญญาและชำระราคาแล้ว กรรมสิทธิ์ในไม้นั้น ย่อมโอนไปยังโจทก์ หากไฟไหม้ไม้นั้นเสียหายเพราะเหตุอันจะโทษจำเลยมิได้ การสูญหรือ เสียหายย่อมตกเป็นพับแต่โจทก์

มีสัญญาซื้อขายอีก 3 ประเภท ได้แก่ สัญญาซื้อขายเงินผ่อน สัญญาซื้อขายเงินเชื่อ และสัญญาซื้อขายเหมา ซึ่งเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดทั้ง 3 ประเภท และเป็นการซื้อขาย ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามมาตรา 458

สัญญาซื้อขายเงินผ่อน หมายถึงสัญญาซื้อขายที่คู่สัญญาตกลงกันผ่อนชำระราคา ทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นระยะเวลาแบ่งเป็นงวด ๆ เมื่อเป็นสัญญาซื้อขายเงินสดและรู้กำหนด ราคาแน่นอนแล้วกรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันที เพราะว่าเป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันทีขณะเมื่อได้ทำสัญญา (มาตรา 458) แต่ถ้าสัญญานั้นมี เงื่อนไขว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าจะชำระราคาให้เสร็จสิ้นเสียก่อนก็เป็นสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไข

สัญญาซื้อขายเงินเชื่อเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดที่คู่สัญญาตกลงผิดชำระราคากัน ในภายหลัง กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 864/2472 ย่อมความกันว่า “จำเลยยอมซื้อโรงสีโดยจำเลยออกเงินให้โจทก์ผู้เป็นหุ้นส่วน 6,000 บาท แล้วโจทก์จะไม่เกี่ยวข้องกับโรงสีต่อไปโดยหมดสิทธิ มอบให้ฝ่ายจำเลยเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว แต่จำเลยขอผิดใช้เงินให้เสร็จภายใน 8 เดือน ถ้าไม่ใช้ยอมให้ปรับและนายัดทรัพย์” ถือว่าการซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์ตั้งแต่วันทำยอมความ ทรัพย์สมบัติของหุ้นส่วนตกเป็นของจำเลยแต่ผู้เดียว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1941/2522 สัญญาระบุว่าขายรถยนต์ผ่อนชำระราคาก่อน งวดแรกชำระ 20,000 บาท ที่ค้าง 10,000 บาท ชำระงวดละ 1,000 บาท ในวันที่ 10 ทุกเดือน ถ้าค้าง 3 งวดผู้ขายจะยึดรถคืน ดังนี้ เป็นการซื้อขายผ่อนส่งไม่ใช่เช่าซื้อ กรรมสิทธิ์เป็นของผู้ซื้อ ผู้ขายร้องขอรถที่ศาลริบคืนไม่ได้

สัญญาซื้อขายเหมา หมายถึงสัญญาซื้อขายที่ผู้ซื้อได้ซื้อทรัพย์สินทั้งหมดที่ผู้ขายเสนอขายโดยคิดราคาที่แน่นอนจำนวนหนึ่ง ไม่ต้องมีการนับ ชั่ง ตวง วัด ฯลฯ เพื่อคิดคำนวณราคากันอีก แม้จำนวนทรัพย์สินทั้งหมดจะเท่าใดจะมากหรือน้อยกว่าที่ผู้ซื้อผู้ขายคิดไว้ก็ตาม ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจำต้องผูกพันตามข้อตกลงนั้น แม้ทรัพย์สินนั้นจะมากกว่าที่ผู้ขายคิดคำนวณไว้ ผู้ขายก็ไม่มีสิทธิที่จะได้รับเงินเพิ่มขึ้น หรือถ้าทรัพย์สินนั้นน้อยกว่าที่ผู้ขายกะปริมาณไว้ ผู้ซื้อก็ไม่มีสิทธิขอลดราคาลงได้ สัญญาซื้อขายเหมาจึงเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปทันทีขณะเมื่อทำสัญญาซื้อขายตามมาตรา 458

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1223/2496 ทำสัญญาขายเหมาอิฐ 2 เตา อิฐประมาณ 20,000 แผ่น ซึ่งอยู่ที่ลานเป็นเงิน 7,000 บาท ดังนี้ เป็นการขายอิฐเป็นเตาซึ่งมีจำนวนแน่นอนคือ 2 เตา ราคาก็แน่นอน 7,000 บาท แม้จะได้กล่าวถึงจำนวนอิฐไว้ด้วยก็เป็นการกล่าวโดยประมาณ พอให้เข้าใจว่าอิฐที่ขายมีปริมาณสักเท่าใด กรรมสิทธิ์ในอิฐย่อมโอนผ่านจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะทำสัญญากัน กรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 460

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 400/2501 สัญญาจะซื้อขายที่ดินแม้ว่าจะไม่ระบุขายเหมา ถ้าข้อสัญญาแสดงว่าซื้อขายกันทั้งแปลงตามที่ระบุและทำแผนที่สังเขปไว้โดยตกลงราคาแน่นอน ระบุเนื้อที่ดินแต่โดยประมาณ ไม่กำหนดว่าตารางวาละเท่าใด เป็นการขายเหมา เนื้อที่ที่เกินจากประมาณไว้ ผู้ขายจะเรียกราคาเพิ่มมิได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1283/2513 ทำสัญญาซื้อรถยนต์พร้อมทั้งอุปกรณ์ เป็นการซื้อเหมา และทรัพย์ที่ซื้อขายมีจำนวนแน่นอนไม่จำเป็นต้องมีการตรวจนับอย่างใดอีก ดังนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์นี้ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะทำสัญญาซื้อขายกันตามมาตรา 458 การส่งมอบทรัพย์เป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก ไม่เกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์

มีสัญญาซื้อขายทรัพย์เฉพาะสิ่งอีกประเภทคือ ทรัพย์ที่ต้องทำตามแบบ คือต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 456 วรรคแรก แม้จะเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง

แต่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะโอนไปยังผู้ซื้อก็ต่อเมื่อได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่ใช่โอนเมื่อขณะทำสัญญา

สัญญาซื้อขายในกรณีพิเศษ สัญญาซื้อขายตามตัวอย่าง ตามคำพรรณนา ขายเพื่อชอบขายทอดตลาด จะได้กล่าวในบทเฉพาะของแต่ละประเภทของสัญญานั้น ส่วนสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศมีสัญญาซื้อขายหลายแบบ เช่น สัญญาซื้อขายที่มีข้อตกลงราคา Free on Rail (FOR) หรือ Free on Truck (FOT) สัญญาซื้อขายที่มีข้อตกลงราคา Free along side (FAS), free on board (FOB), cost and freight (C & F), Cost Insurance and Freight (CIF)

ผลของการโอนกรรมสิทธิ์

เมื่อกรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อแล้ว ทำให้ภัยพิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินที่ซื้อขายตกเป็นพับแก่ผู้ซื้อทันที แม้วางยังไม่ได้ส่งมอบหรือชำระราคาทรัพย์สินก็ตาม เพราะสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง สัญญาต่างตอบแทนเป็นสัญญาที่ทำให้คู่สัญญาต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่วัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สิน ซึ่งมาตรา 370 บัญญัติว่า "ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้"

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้บังคับแต่เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 195 วรรคสอง นั้นไป" (บทบัญญัติดังกล่าวเหมือนกับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 534) สัญญาซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้นย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วันที่ขายได้ทำสัญญาซื้อขายกัน (มาตรา 458) เมื่อทรัพย์สินตกเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าหนี้แล้ว ถ้าเกิดความสูญหายหรือเสียหายอย่างใดแล้วตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ แต่ความสูญหายหรือเสียหายต้องเกิดขึ้นโดยจะเอาโทษแก่ลูกหนี้ไม่ได้ ถ้าเอาโทษแก่ลูกหนี้ได้ลูกหนี้ก็จำต้องรับผิดชอบ

อย่างไรจึงจะถือว่าเอาโทษแก่ลูกหนี้ได้นั้น ตามสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สินในสัญญาซื้อขาย ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ การส่งมอบจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังเช่นวิญญูชน (มาตรา 323) ถ้าลูกหนี้ละเลยก่อให้เกิดความเสียหายหรือลูกหนี้ผิดนัดและก่อความเสียหายหรือสูญเสียในระหว่างผิดนัด (มาตรา 204) ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ เจ้าหนี้มีสิทธิบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ (มาตรา 217, 218)

คำพิพากษาฎีกาที่ 723/2492 ทำสัญญาซื้อขายน้ำตาลซึ่งส่วนหนึ่งได้ใส่กระสอบไว้แล้ว ณ ที่ซื้อขายกัน ไม่มีน้ำตาลอื่นปะปนและไม่ต้องชั่งตวงวัดกันอีก ผู้ซื้อได้ชำระราคาน้ำตาลนั้น

เสร็จแล้ว แม้ผู้ซื้อฝากผู้ขายเก็บไว้ ณ ที่เดิม ก็ถือว่ากรรมสิทธิ์ตกเป็นของผู้ซื้อแล้ว เมื่อถูกทางราชการบังคับซื้อไป ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบไม่ต้องคืนราคาน้ำตาลส่วนนี้ให้แก่ผู้ซื้อ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 339/2506 จำเลยทำสัญญาขายไม้สักให้โจทก์และจำเลยรับเงินค่าไม้สักนี้ไปแล้ว และเจ้าหน้าที่ของโจทก์ก็ได้มาตรวจไม้สักที่จำเลยเตรียมไว้ตามสัญญา และตีตราของโจทก์ลงไว้ด้วย ครั้นต่อมามีคนร้ายลอบวางเพลิงโรงเลื่อยของจำเลยไฟไหม้ไม้สักเหล่านี้ อันเอาผิดแก่จำเลยลูกหนี้ไม่ได้ ไม้สักที่ตีตราของโจทก์เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งบ่งตัวทรัพย์สินแน่นอนแล้ว กรรมสิทธิ์ในไม้จึงได้โอนไปเป็นของโจทก์แล้ว ความเสียหายของไม้จึงต้องตกเป็นพับแก่โจทก์ โจทก์จะเรียกร้องเอาราคาไม้คืนจากจำเลยไม่ได้

ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามมาตรา 370 วรรคสอง ถ้าเกิดการสูญหายหรือเสียหายไปอย่างใดแล้วลูกหนี้ยังคงต้องรับผิดชอบอยู่ ลูกหนี้จะกล่าวอ้างได้เช่นเดียวกับมาตรา 370 วรรคแรก ก็ต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นได้กลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งไปแล้วตามมาตรา 195 วรรคสอง เช่นตามตัวอย่างในคำพิพากษาศาลฎีกา 723/2492 ถ้าทำสัญญาซื้อขายน้ำตาล แต่น้ำตาลส่วนหนึ่งได้แยกเก็บไว้ในที่ต่าง ๆ และผู้ขายเองจะต้องไปซื้ออีก จึงยังไม่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ยังตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขายอยู่ เมื่อทางการบังคับซื้อน้ำตาลส่วนนี้ไป ผู้ขายต้องรับผิดชอบส่งมอบน้ำตาลอื่นให้ผู้ซื้อจนครบ

และถ้าเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สินแต่มีเงื่อนไขบังคับก่อน ซึ่งมาตรา 371 บัญญัติว่า “บทบัญญัติที่กล่าวมาในมาตราก่อนนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าเป็นสัญญาต่างตอบแทนมีเงื่อนไขบังคับก่อนและทรัพย์สินอันเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้นสูญหรือทำลายลงในระหว่างที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ

ถ้าทรัพย์สินนั้นเสียหายเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะโทษเจ้าหนี้ไม่ได้ และเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้โดยลดส่วนอันตนจะต้องชำระหนี้ตอบแทนนั้นลง หรือเลิกสัญญานั้นเสียก็ได้แล้วแต่จะเลือก แต่ในกรณีที่ดินเหตุเสียหายเกิดเพราะฝ่ายลูกหนี้ ท่านว่าหากกระทบกระทั่งถึงสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่”

สัญญาที่มีเงื่อนไขบังคับก่อนนั้น กรรมสิทธิ์จะโอนไปต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ราบใดที่เงื่อนไขยังไม่สำเร็จ กรรมสิทธิ์ยังคงเป็นของผู้ขายอยู่ ความสูญเสียหายที่เกิดขึ้นต้องเป็นไปตามหลักทฤษฎีรับภัยในสัญญาต่างตอบแทนตามหลักกฎหมายโรมันซึ่งลูกหนี้เป็นผู้รับภัย (res perit debitori) แต่ถ้าเงื่อนไขยังไม่สำเร็จเจ้าของกรรมสิทธิ์เป็นผู้รับภัย (res perit domino)

ส่วนสัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขเวลากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าจะถึงกำหนดเวลานั้น ความสูญหรือเสียหายตกเป็นพับแก่ผู้ขายซึ่งเป็นลูกหนี้ (res perit debitori) เช่นเดียวกับสัญญาที่มีเงื่อนไขบังคับก่อน